

Hol a(z iskolai) könyvtáros mostanában?

Füstölgés a törvényesség betartásáról

Nemrégiben a kezembe került egy hivatalos irat másolata 1954-ből (a Sztálin krt-ról feladva), amelyben a Szegedi Könyvtárközi Bizottság hiteles képet kér a szegedi iskolai könyvtárak helyzetéről, adatairól (elhelyezés, állomány, ellátmány, forgalom, a könyvtárőr megterhelése, az érdeklődés felkeltése stb.). Nos, a dolog (és föltérképezése) ötven év után sem avult el, sőt ma már helyi Könyvtárközi Bizottság sincs, amely mindezt fölkérdezzé.

Ugyebár kezdetben vala a tudós könyvtáros (vagy könyvtárőr), aki pedagógiai hivatása mellett nyitogatta a nebulók elméjét a szép- és szaktudományok irányába, aki fontosnak tartotta a könyvekben foglalt gondolatok átplántálását és a bennük való búvárkodást, különösebb könyvtárosi szakképzettség nélkül is. A XX. század elején még igen szerény, néhány könyvszekrényben porosodó állományból elégithette ki tanulóinak betűéhségét, emellett külön leltárkönyvekben rötta kalligrafikus betűt a tanárok és külön a diákok számára előírt könyvekről.

A XX. század közepén kezdtek fölfigyelni az iskolai könyvtárak szegényes ellátottságára, de az jóval később tudatosult a pedagógiai vezetőkben, hogy bizonyos szakképzettségre is szükség volna ahhoz, hogy a rendezetlen könyvhalmozokból áttekinthető könyvtárak legyenek. Még a mérföldkövet jelentő 1971-es *Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására* című dokumentum is inkább a gyermekkönyvtárak hálózatának kiépítésére teszi a hangsúlyt, az iskolai könyvtárak személyi feltételeiről így rendelkezik: „Minden középiskolában és minden 500 tanulónál, illetve 16 tanulócsoporthoz nagyobb létszámú, osztott általános iskolában pedagógus besorolással olyan önálló könyvtáros *alkalmazható*, aki megfelelő pedagógus képesítéssel rendelkezik... kisebb létszámú osztott általános iskolában... tiszteletdíjas könyvtáros *állítható* be... havi 600–1200 Ft-ért... lehetőleg *nyugdíjas* pedagógus”. Ne a tiszteletdíjon lepődünk meg (ez csak az életszínvonal adott mértékét jelzi), hanem vegyük észre, hogy ez csak lehetőség, kívánalom, jámbor óhaj. És a szakképzettséghez is csak az alapfokot kéri. Ebből következett aztán, hogy főleg olyan pedagógusokat alkalmaztak erre a munkakörre, akik már nyugdíj előtt álltak, vagy belefáradtak a tanításba, vagy amúgy sem voltak alkalmasak a gyerekekkel való munkára. Egy 1970-es felmérésből (*Az iskolai könyvtárak helyzete*. Bp. MKE, 1972) megtudjuk, hogy az ország minden megyéjéből tervszerűen kiválogatott 119 iskolában mindössze 9 főhivatású könyvtáros dolgozott (ezek is középiskolában). Ezzel szemben a megkérdezettek 54 százaléka társadalmi munkában, 23 százaléka (az említett) tiszteletdíjjal és csak 14 százaléka végezte órákedvezményel a könyvtári munkát.

Ez az órakedvezmény a '80-as években oly mértékben változott, hogy az általában öt óra kedvezményt beszámították a pedagógus kötelező óraszámába, ha az másképp nem jött össze. Természetesen ez azt is jelentette, hogy az illető „púpnak” érezte a hátán a könyvtári munkát egyrészt azért, mert nem volt hozzá megfelelő szakképzettség, másrészt azért, mert jóval komolyabb többletmunkát rótt rá, mint amire számított. Azt is tudjuk, hogy a tantestület többi tagja hogyan viszonyult a könyvtáros kollégához: vagy sajnálta, vagy lecsajnálta. Szóval még mindig működött a *raktáros–ruhatáros–könyvtáros-szindróma*.

Egy évtizeddel később valamelyest javultak az arányok: Csongrád megye 134 általános iskolai könyvtárában már 18 főfoglalkozású könyvtáros találtatott, de még mindig túlsúlyban voltak az órakedvezményes kollégák (Sáráné Lukátsy Sarolta: *Az emberi tényező*. = Csongrád Megyei Könyvtáros, 1989. 1–2. sz.). Ekkor még hatályban volt a *203/1986. fejlesztési útmutató*, amely a nyolc tanulócsoportnál többet foglalkoztató általános iskolákban egy főfoglalkozású könyvtarost javasolt, és hangsúlyozta, hogy ez az ezredfordulót követő évtizedig (2010-ig!) megvalósítandó távlati fejlesztési program.

Újabb évtized, újabb lehangoló adatok! A 2001/2002-es tanévben az OKI végzett reprezentatív felmérést 1200 iskola könyvtári adataira vonatkozóan (Varga Zsuzsa: *Helyzetkép a hazai iskolai könyvtárakról*. = Új Pedagógiai Szemle, 2003. január). „Eredményként” kell elkönyvelnünk, hogy már az iskolák egyharmadában működik főfoglalkozású könyvtáros, ez ismét elsősorban a középiskolákra jellemző. És akkor még nem esett szó arról, hogy a nagyobb létszámmal (500 tanuló felett) működő iskolákban ama bizonyos útmutató szerint a főállású pedagógus–könyvtáros mellett egy részfoglalkozású könyvtáros-asszisztensre és egy technikusra is szükség lenne.

A közoktatási törvény (1993. évi LXXIX. tv.) és 2003. évi módosítása végre megcsillantotta a reményt, hogy a folyamatos határidő-tologatások után 2003. szeptember 1-jétől kötelezően (!) megoldódik a krónikus létszámhiány. A könyvtárosi létszámok betöltésének feladata a fenntartóra, illetve az intézményvezetőre hárult volna, csak hogy az anyagi fedezetet nem biztosították hozzá. (Mintha ilyen már történt volna a közelmúltban!) És mit tett a gondviselő önkormányzat? Ugyanazt, amit húsz évvel ezelőtt: megkereste a kiskaput. Az egyik megyeszékhelyen például kérdőívvel keresték meg az iskolákat, vajh megvannak-e a tárgyi feltételek (alapterület, tanulói férőhelyek a könyvtárban stb.) a 11/1994. rendeletben foglaltak szerint. Miután az iskolák nagyobb része az oktatás egyéb feltételeit is (fűtés, világítás, takarítás, kréta stb.) alig tudta kigazdálkodni – a falak meg nincsenek gumiból, ugye? –, levonták a következtetést, fölösleges erőlködni, nem értek meg a feltételek az új státusz beállítására. Másutt meg összevontak (egy igazgatás alá) két vagy több iskolát, így próbálván kijátszani a törvényt. Olyan hajmeresztő ötletéről is tudok, hogy a megyei könyvtár 10-12 legmagasabban képzett munkatársát akarták áthelyezni az iskolákba, ily módon „lefejezve” a megyei könyvtárat, nem szólva az érintettek személyiségi jogairól. Persze az írásos jóváhagyást is megtalálták a közoktatási törvény 124. §-ában: „a kötelező foglalkoztatásra vonatkozó előírások alkalmazása – azokra a munkakörökre, amelyek még nincsenek betöltve – a 2006/07. tanévig nem kötelező”. Csak hogy itt van a kutyá elásva: be van töltve ez a munkakör (= könyvtárosi), de csak fél- vagy negyedstátussal!

Ezzel bezárult a kör: a megyei közigazgatási hivatalok leiratot küldtek az önkormányzatoknak, hogy „ejnye, ejnye”, az önkormányzatok pedig visszamutogatnak a miniszteriumnak, hogy hol a rávaló. Újabb határidő-módosításnak vagyunk tanúi, és ez így megy az idők végezetéig (?).

Ugyanebben a módosított törvényben szerepel a könyvtárostanárra heti kötelező óraszám (22 óra), amelyből heti két óra a könyvtári foglalkozás, azaz a tanterv szerint beállított könyvtárhasználati (alapozó) óra. Márpedig, ha az alapesetet vesszük, tehát a nyolc évfolyamos általános iskolában a minimálisan évi négy könyvtárhasználati órát, ez évi 32 óra. Mivel pedig érdemi (és könyvközeli) foglalkoztató órát csak csoportbontásban célszerű tartani, a heti két óra duplázódik, tehát a nyolc évfolyam 64 órájára éppen elegendő a tanév folyamán rendelkezésre álló idő. És ezt minden osztott általános iskolában (tehát a falvakban is) végre kéne hajtani! A városokban pedig többnyire nagyobb létszámú (500 tanulóval vagy annál többel) dolgozó iskolák vannak, ahol párhuzamos évfolyamokban tanulnak a gyerekek, azaz ennek megfelelően – fokozatosan – emelni kellene a könyvtárosi álláshelyek számát. És hol van a könyvtáros mostanában? Hát nem a jó meleg (és barátságos) könyvtárban – Petőfi után szabadon.

Ugyanakkor ott vannak az állástalan pedagógusok (minden nagyobb városban évente megszüntetnek vagy összevonnak két-három iskolát, természetesen a demográfiai hullámvölgyre hivatkozva), akik szívesen foglalkoznának a gyerekekkel, akik hajlandók lennének az átképzésre is. Néhány megyei könyvtárban föl is ajánlották pótlólagos könyvtárkezelői tanfolyamok indítását. Min múlik mindez? A hangsúlyokon! No meg az embereken!

Miért lenne fontos mindez? Ma már talán az iskolaigazgatók sem úgy tekintenek a könyvtárostanárra, hogy az ügyis egész nap csak olvas, persze néha kiad meg bevesz néhány könyvet, esetleg időnként leporolja a polcokat (mert azt a takarító nem teszi meg). A könyvtáros ma már informatikus szakember, aki segít eligazodni a dokumentumok tengerében, aki a gyakorlati alkalmazás szintjén taníthatja meg a fiataloknak az információs és kommunikációs kódrendszert, az ún. kulcskompetenciákat, az önálló tanulási és ismeretszerzési képességeket, aki tájékoztatni tud – a modern technológia segítségével – a használható és szelektálható információk lelőhelyéről is. Emellett a könyvtár menedékhely, lelki szennyestároló, ideális és optimális tanulási–kutatási színtér stb., stb.

Csak hogy erről az összetett feladatkörrel ma is egyenként kell meggyőzni az igazgatókat (tisztelet a kivételnek)! „Az iskolák nem kezelik értékükön az iskolai könyvtárakat, nem használják ki eléggé a bennük lévő pedagógiai lehetőségeket... – mondja ki *Balogh Mihály*, az OPKM főigazgatója – ha az írással, olvasással, számolással együtt nem válik készséggé a könyvtárhasználat, akkor később már nem alakul ki ez az emberekben.” (Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2003. 10. sz.)

Hány éve is mondogatjuk mindezt? Körülbelül negyedszázada, amikor az első olyan tanterv megjelent, amelyben kimondták a könyvtárhasználati ismeretek létjogosultságát. A NAT-ban is megjelenik ez az igény – a deklaráció szintjén, és talán néhány iskolában már komolyan is veszik. Hallottam egy szemléletes hasonlatot, mely szerint „a pedagógia egy lomha bálna, lassan fordul, de gyorsan süllyed”.

Még meddig süllyedünk?

Sáráné Lukátsy Sarolta

GALE VIRTUÁLIS REFERENZ KÖNYVTÁR Ingyenes országos kísérleti hozzáférés

A Gale Virtuális Referenz Könyvtár (Gale Virtual Reference Library) elektronikus referenz könyvek adatbázisa, amely lehetővé teszi bármely típusú és méretű könyvtár számára, hogy kiépítse saját e-könyv-gyűjteményét a megkívánt ütemben és a rendelkezésére álló gyarapítási összegben belül.

Az új szolgáltatás lehetővé teszi:

- a referenz könyvek használatát az egész intézményben belül;
- az e-könyvek folyamatos gyarapítását;
- elérésüket a standard Internet Böngészőn keresztül, hasonlóan más adatbázisokhoz;
- Boole-algebra szerinti keresést;
- valamennyi e-könyvben az egyidejű keresést (cross searching) vagy csak a kiválasztott könyvben;
- az e-könyvek összekapcsolását a könyvtár katalógusával a szabad MARC rekordokon keresztül;
- a korlátlan elérést (unlimited access), tetszőleges számú egyidejű használatot;
- a távoli elérést;
- az eredmény nyomtatását, elektronikus levélben továbbküldését;
- az adatbázis speciális hardver nélküli használatát;
- a raktári kapacitással való takarékoskodást.

Rugalmas és egyszerű keresés

A *Gale Virtuális Referenz Könyvtár* lehetővé teszi egy vagy több könyv vásárlását, a keresést egy könyvben vagy akár a teljes gyűjteményben. Emellett egyszerű a használata, a képernyő tartalmazza:

- az e-könyv rövid ismertetését és címlapja fényképét,
- az e-könyv indexeit,
- az e-könyv tartalomjegyzékét,
- az illusztrációk jegyzékét,
- hiperlinkeket az e-könyvön belüli kapcsolódó tartalmakhoz.

Választási lehetőség

A *Gale Virtuális Referenz Könyvtár* több mint 150 referenz művet tartalmaz, közte enciklopédiákat, almanachokat, sorozatokat, a könyvtár tehát számos témában tud megbízható referenz információt nyújtani általuk. A Gale folyamatosan menedzseli az Ön gyűjteményét, a könyvtár olvasói csak a a meg-

vásárolt e-könyv-címeket látják. A *Gale Virtuális Referenz Könyvtár* több száz új címmel fog bővülni, így a könyvtár folyamatosan építheti-bővítheti gyűjteményét. A címek teljes jegyzéke a kiadási dátummal együtt az alábbi helyen található meg: <http://www.gale.com/ebooks>

INGYENES KÍSÉRLETI HOZZÁFÉRÉS!

2004. szeptember 15. és október 31. között a **Gale** és az **Info Technology Supply Ltd.** közösen ingyenes kísérleti hozzáférést nyújt a *Gale Virtuális Referenz Könyvtár* válogatott e-könyveihez az ország valamennyi könyvtárának és más érdeklődő intézményének. Kérjük, az alábbi módon lépjen be:

<http://www.galeuk.com/saurtrials/hungary>

adja meg nevét és intézménye nevét, e-mail címét és a jelszót: ebooks.

Győződjön meg arról, hogy milyen egyszerű az elektronikus referenz könyvek használata, és élvezze előnyeit!

További információ:

Info Technology Supply Ltd., Magyarország:

Szántó Péter (peter@itsltduk.com)

Gale/KG Saur, München:

Ulrike Engel (ulrike.engel@thomson.com)

Info Technology Supply Ltd.

THOMSON
—
★
—
GALE™